

УДК 371.3:800.86:61-057.875-054.68

О. А. Неловкіна Берналь

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
НА ЗАНЯТТЯХ З МОВИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ**

Процеси й перспективи інтернаціоналізації навчання в світі міжнародної комунікації й досі є предметом дискусійних обговорень фахівців вищої освіти. Цей процес розглядається як намагання організувати мислення в міжнародному контексті, використовуючи порівняльні підходи, реагуючи на різнобічні зміни на світовій політичній, соціальній і культурній аренах.

Зміст інтернаціоналізованого навчання обов'язково орієнтований на формування «міжнародної компетенції» всіх учасників навчального процесу. Ця орієнтація не обмежується тільки викладанням іноземних мов, а взагалі передбачає особливу культуру презентації навчальної інформації з урахуванням як загальнолюдських, так і національних цінностей [3].

Це твердження повністю співпадає з лінгвометодичними концепціями провідних фахівців методики викладання російської мови як іноземної. Це стосується й теорії міжкультурної комунікації, яка висвітлена в роботах В. Г. Костомарова, Г. М. Верещагіна, Ю. Є. Прохорова, Є. У. Пассова. Ключові терміни сфери освіти «компетенція» та «компетентність» активно застосовуються педагогами й методистами з середини 60-х років ХХ століття. Стосовно навчання мови ця проблема лінгводидактики й досі залишається актуальною [9].

Ще американський лінгвіст Н. Хомський запропонував розмежування цих понять, пов'язаних між собою: компетенція – як знання мовних знаків та правил їх поєднання (competence) й виконання (performance) – здатність застосовувати ці знаки в мовленнєвому спілкуванні. Саме застосування, на думку Н. Хомського, є виявом компетенції в різних видах діяльності, пов'язаним з мисленням й досвідом людини. Застосування накопичених знань, навичок і вмінь пізніше стали називати компетентністю. У сучасній літературі з педагогіки компетенцію розглядають як «кінцевий результат процесу освіти», а компетентність, у свою чергу, трактують як «компетенція в дії» [5]. Мета нашої статті – розглянути засоби формування комунікативної компетентності іноземних студентів-медиків на заняттях з мови спеціальності в контексті інтернаціоналізації вищої освіти.

Компетентісний підхід, поряд із особистісно-діяльнісним і соціокультурним, все більш заслуговує на увагу дослідників при методичному обґрунтуванні теорії й практики навчання мові та іншим дисциплінам. І кількість, і тлумачення змісту різних компетенцій /

компетентностей щодо навчання мови дискусійно обговорюють різні методисти.

У публікаціях провідних російських науковців-методистів [1, с. 10] пропонуються такі види компетенцій та їх тлумачення. Комунікативна компетенція – здатність користуватися мовою як засобом спілкування, брати участь у мовленнєвій діяльності. Лінгвістична (мовна) компетенція означає сукупність знань про одиниці мовлення і вміння ними користуватися для вираження своїх думок. Мовленнєва (соціолінгвістична) компетенція передбачає знання способів вираження думок мовними засобами залежно від умов мовленнєвого акту: ситуації спілкування, комунікативних цілей і намірів. Соціокультурна компетенція має на увазі знання національно-культурних особливостей країни-носія мови, правила мовленнєвої поведінки в типових ситуаціях спілкування. Соціальна, або прагматична компетенція виявляється в прагненні й умінні вступати до комунікації з іншими людьми, орієнтуватися в ситуації спілкування, будувати висловлювання стосовно комунікативних намірів і можливостей співрозмовника. Дискурсивна компетенція означає знання правил побудови усного чи писемного повідомлення – дискурсу як процесу мовленнєвої діяльності. Стратегічна (компенсаторна) компетенція передбачає вибір найбільш ефективних засобів оволодіння матеріалом та застосування його під час вирішення комунікативних завдань. Предметна компетенція – це орієнтація в змістовному аспекті спілкування певної сфери діяльності.

Безумовно, як уважає більшість методистів, для досягнення мети навчання мові як засобу спілкування провідною є мовна компетенція. Мовна компетенція, на їхній погляд, є базою формування всіх інших компетенцій, вершиною яких є дискурсивна компетенція.

Спілкування науковці розуміють як багатогранний процес взаємодії індивідів, спрямований на узгодження їхніх зусиль з метою налагодження взаємостосунків та досягнення спільного результату, а також як інформаційний процес, в якому відбивається ставлення людини один до одного, їхній взаємний вплив, переживання та розуміння. Розвиток особистості неможливий без побудови якісного процесу спілкування, оскільки саме завдяки йому відбувається саморозвиток особистості. У зв'язку з цим підвищується роль комунікативного компоненту в структурі особистості фахівця, наявність якого забезпечує прогнозування та програмування процесу спілкування відповідно до ситуації.

Серед якостей сучасного медика комунікативні вміння, безумовно, посідають важливе місце, оскільки лікарі належать до соціономічних професій, де спілкування супроводжує всю трудову діяльність і стає професійним складником фахівця. Опитування та анкетування серед старшокурсників та випускників Луганського державного медичного університету свідчать, що молоді фахівці, маючи значну професійну підготовку, не володіють достатніми знаннями й

навичками спілкування: слабо орієнтуються у партнері, можливостях урегулювання конфліктів та їхнього попередження, організації та проведенні ділових бесід; практично не розбираються в етикетних ситуаціях. При цьому респонденти впевнені, що успіх у спілкування залежить від рівня підготовки до нього: від вміння встановлювати контакт, вести переговори, зрозуміти позицію співрозмовника тощо. Ефективна професійна діяльність лікаря напряму залежить від комунікативних процесів, а володіння основами спілкування в професійній діяльності та більш старанна підготовка студентів у ВНЗ до цього процесу сприяє зменшенню розриву між академічною освітою та реальною його діяльністю, адаптування фахівця у професійному середовищі.

Аналіз теорії питання свідчить, що комунікативна компетентність – це інтегральна, динамічна, саморозвивальна якість суб'єкта, що постає системою внутрішніх засобів орієнтування й регуляції комунікативних дій на основі знань про цілісний процес спілкування, комунікативні вміння, спрямовані на оптимальне спілкування.

Для лікаря комунікативна культура неповторна й унікальна, вона характеризується специфікою жестикуляції, постави, ходи, міміки, психологічною вразливістю, почуттям емпатії, умінням поставити себе на місце хворого, його родича, іншого лікаря [11]. Саме на готовності лікаря надавати медичну допомогу, уважно, чуйно, терпимо, ввічливо ставитися до хворого, його болю та страждань акцентує увагу І. Кузнецова. До професійно-творчих умінь зараховує О. Кривонос комунікативні вміння, зазначаючи, що вони містять в собі вміння вести діалог з хворими, щоб пацієнт довіряв медичному працівникові будь-яку інформацію, пов'язану з його здоров'ям; здатність до емпатії, уміння співпереживати, поставити себе на місце хворого, зрозуміти його проблеми, страждання і журбу; уміння у різних нестандартних ситуація займати адекватну позицію, щоб не зруйнувати віру хворого у своє одужання; уміння адекватно й тактовно співпрацювати з колегами; уміння переконувати і навіювати, приваблювати до себе. Оскільки без віри хворого у професіоналізм медиків лікувальний процес буде малоефективним.

Формування та розвиток комунікативної компетентності, комунікативної культури майбутнього лікаря фахівці пов'язують із розвитком у студентів розумових процесів. Опанування навчальним матеріалом на основі використання різноманітних методів, форм і засобів активного навчання, вважають науковці, розвиває творчість студентів, самостійність прийняття рішень, дає можливість оволодіти методами дослідження явищ. Розвиток особистості студента як професіонала можливий тільки завдяки розвитку його здібностей, схильностей, мотивів саморозвитку в предметній діяльності. Навички мислення, професійної поведінки й практичної мудрості лікар набуває тільки

завдяки практиці та досвіду. Формування в студентів медичних спеціальностей навичок професійного (клінічного) мислення є головним завданням вищої медичної школи.

Клінічне мислення розуміємо як можливість студента-медика виділяти головне, узагальнювати, визначати розбіжності, синтезувати інформацію, яку він отримав, проводячи обстеження хворого, вислуховуючи його скарги, з метою швидкого і точного встановлення діагнозу [2].

Дана проблема повною мірою стосується й студентів-іноземців. Незважаючи на навчання англійською мовою, іноземні студенти-медики відчують нагальну потребу оволодіння російською мовою не тільки як засобом міжособистісного спілкування, а й професійної комунікації, заглиблення в професійне мовне середовище. У зв'язку з цим особливого значення набувають заняття з мови спеціальності, мета яких □ формування та вдосконалення навичок професійного спілкування, моделювання актуальних ситуацій професійної мовної комунікації.

Формування всіх необхідних для реалізації названих цілей навичок нерозривно пов'язано із розвитком усного діалогічного та монологічного професійного мовлення іноземних студентів-медиків і здійснюється на матеріалі опису захворювань різних органів та систем, опитувальника для бесіди з хворим, діалогів з хворим і його родичами, колегами-лікарями. Пропоновані студентам завдання сприяють розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності (насамперед □ аудіювання, говоріння, читання) та їхнього творчого професійного мислення. Базові теоретичні знання, мовні навички та вміння, отримані студентами на початкових курсах, дають їм можливість свідомої підготовки до клінічної практики, реальних умов професійного спілкування. Проблемні та ігрові методи навчання, навчально-творчі та пошукові завдання, спрямовані на спільну дослідницьку діяльність студентів і викладачів, стимулюють і формують позитивне ставлення студентів до предмету та обраної спеціальності в цілому [6].

Створення проблемних ситуацій при організації навчального матеріалу з мови спеціальності активізує розумову діяльність студентів, створює внутрішні мотиви навчання та пізнавального інтересу. Протиріччя, невизначеність у проблемній ситуації є важливим складником навчання і необхідним компонентом формування професійного мислення та професійної компетентності. Ефективним засобом застосування проблемних ситуацій є створення системи навчальних завдань зростаючої складності й проблемності, а також розв'язання їх шляхом спільного обговорення студентами. Тому диспути, дискусії, наукові конференції, олімпіади є складником процесу формування комунікативної і професійної компетентності майбутніх лікарів.

Метод ситуативного навчання реалізують завдяки створенням для студента ситуації, у якій йому необхідно вирішити певну проблему,

аргументувати своє рішення, продемонструвати логіку свого вибору. Ситуацію формують у так званій кейс-історію, яку окреслює викладач, визначаючи при цьому можливі методи її розв'язання [7]. Цей метод дозволяє максимально наблизити навчальний процес до майбутньої професійної діяльності, а також забезпечує всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця [8].

Моделювання професійної діяльності лікаря через застосування навчальних ігор дозволяє оптимізувати процес навчання, підготувати іноземних студентів до роботи в сфері обраної спеціальності. Ігрові технології (імітаційні, навчальні, дидактичні, рольові, ділові ігри) дозволяють студенту-іноземцю завдяки імітації майбутньої діяльності в штучно створених умовах набутти необхідний практичний і комунікативний професійний досвід, зорієнтуватися в мотивах учинків дійових осіб, відчувати, як зовнішні та внутрішні чинники впливають на ухвалення відповідального рішення. Особливістю навчальних ігор є створення сприятливих умов для самопізнання, відчуття студентами різних емоційних станів, завдяки чому гра стає засобом комунікації та самореалізації особистості. Порівняно з традиційними формами навчання ефективність навчальних ігор зумовлена залученням студента в ігрову ситуацію, потребою в мовному та професійному самовираженні, створенням яскравого емоційного тла заняття. Наближаючи іноземних студентів-медиків до практичної роботи лікаря, навчальні ігри створюють динамічну зміну умов діяльності, служать одночасно засобом навчання і контролю їхньої професійної підготовки. Найбільш ефективно ділові ігри використовують на заняттях з мови спеціальності під час підготовки іноземних студентів до клінічної практики. Створення ситуації «лікар – хворий», «лікар – родичі хворого», «лікар – лікар» моделює умови професійної діяльності майбутнього фахівця в найбільш типових професійних ситуаціях – розпізнавання хвороби та лікування хворого, його лабораторному обстеженні, визначення точного діагнозу, виборі правильної методики лікування.

Метою створення типових ігрових ситуацій на заняттях з мови спеціальності є максимальне ефективне засвоєння навчального матеріалу, розвиток комунікативної компетентності іноземних студентів, внутрішнє усвідомлення концепції «Я – студент-медик». Особлива роль в організації та проведенні ділових ігор з мови спеціальності належить викладачеві, створенню ним сприятливого психологічного клімату заняття. Викладач має посідати позицію помічника студентів, їхнього консультанта, зразка, який власним прикладом демонструє постійну готовність до професійного росту та самовдосконалення. Студент, у свою чергу, отримує можливість вести з викладачем діалог, дискусію, ставити запитання, висувати ідеї, тобто бути залученим в активний навчальний процес.

Таким чином, колективна та індивідуальна діяльність студентів-іноземців на заняттях з мови спеціальності, де застосовують методи

активного навчання, стимулює їхнє творче, професійне мислення, розвиток комунікативної і професійної компетентності, загальної освітньої культури, сприяє розвитку їхньої впевненості, відповідальності, позитивно впливає на стосунки в групі, взаєморозуміння та взаємодію майбутніх колег.

Список використаної літератури

- 1. Изаренков Д. И.** Базисные составляющие коммуникативной компетенции на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 12 – 19.
- 2. Кондратенко П. Г.** Практическая подготовка будущего врача: желаемое, реальность, возможные перспективы / П. Г. Кондратенко // Університетська клініка. – 2006. – № 1/2. – С. 47 – 59.
- 3. Милославская С. К.** Межкультурная коммуникация в свете задач интернационализации образования / С. К. Милославская // Мир русского слова. – 2001. – № 4. – С. 29 – 37.
- 4. Наумов Л. Б.** Характеристика и значение деловых игр в медицине [Электронный ресурс] / Л. Б. Наумов. – Режим доступа : <http://hippocrate.narod.ru/h/harakteristika.htm> – Загл. с экрана. – рус.
- 5. Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка : сб. материалов.** – Страсбург, 2001. – 369 с.
- 6. Ороховский В. И.** Формирование психологической готовности молодежи к медицинскому труду / В. И. Ороховский, И. С. Витенко, Г. П. Кондратенко. – К. : Вища шк., 1989. – 88 с.
- 7. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. Ю. П. Сурмина**– К. : Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
- 8. Уваркіна О.** Специфіка гуманітарної підготовки студентів вищих медичних закладів освіти / О. Уваркіна // Освіта і управління. – 2002. – № 2. – С. 5 – 17.
- 9. Щукин А. Н.** Компетенция или компетентность / А. Н. Щукин // Русский язык за рубежом. – 2008. – № 5. – С. 11 – 19.
- 10. Щукин А. Н.** Методика преподавания русского языка как иностранного / А. Н. Щукин. – М. : Просвещение, 2003. – 297 с.
- 11. Яцина О. Ф.** Формування комунікативних умінь студентів-медиків у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін / О. Ф. Яцина // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – 2008. – Вип. 33. – С. 245 – 248.

Неловкіна Берналь О. А. Формування комунікативної компетентності іноземних студентів-медиків на заняттях з мови спеціальності

У статті розглянуто засоби формування комунікативної компетентності іноземних студентів-медиків на заняттях з мови спеціальності в контексті інтернаціоналізації вищої освіти. Особливе місце відведено ролі різноманітних методів і форм активного навчання (проблемних ситуацій, кейс-методу, навчальних ділових ігор) у формуванні та вдосконаленні навичок професійного спілкування,

розвитку творчого професійного (клінічного) мислення майбутніх медиків.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інтернаціоналізація навчання, засоби активного навчання, мова спеціальності, професійне мислення.

Неловкіна-Берналь Е. А. Формирование коммуникативной компетентности иностранных студентов-медиков на занятиях по языку специальности

В статье рассмотрены способы формирования коммуникативной компетентности иностранных студентов-медиков на занятиях по языку специальности в контексте интернационализации высшего образования. Особое место отведено роли разнообразных методов и форм активного обучения (проблемных ситуаций, кейс-метода, учебных деловых игр) в формировании и совершенствовании навыков профессионального общения, развитию навыков творческого профессионального (клинического) мышления будущих медиков.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, интернационализация обучения, средства активного обучения, язык специальности, профессиональное мышление.

Nelovkina Bernal E. Formation of communicative competence of foreign medical students at the specialty language classes

The means of communicative competence formation of foreign medical students at the speciality language classes have been considered in the context of internalization of higher education. Special place has been given to the role of the various methods and forms of active teaching (problem situation, case method, educational business games) in the formation and improvement of professional communication skills, in the development of the creative professional (clinical) thinking skills of future doctors.

Key words: communicative competence, internalization of teaching, means of active teaching, language of speciality, professional thinking.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.